

Marian Włosiński

Katechetyczny realizm Biblii w kontekście edukacyjnym

Studia Katechetyczne 8, 229-242

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATECHETYCZNY REALIZM BIBLI W KONTEKŚCIE EDUKACYJNYM

Teologia to przede wszystkim słowo Boga i słowo o Bogu, to nauka o Bogu. Nazwa Biblia nie jest jedynym określeniem Pisma Świętego. Oznacza dosłownie księgi. Jest światowym bestsellerem wszech czasów rozprowadzanym w milionach egzemplarzy. Ona ciągle wpływa na życie ludzi, narodów, państw, imperiów i całych cywilizacji. Powstawała na przestrzeni tysięcy lat, gromadząc w sobie historię, filozofię, poezję. Bogactwo gatunków i rodzajów literackich stanowi źródło fascynacji wielu badaczy¹. U swych początków była przekazywana ustnie – jak wszystkie ówczesne dzieła. Starożytni bardowie żyli z recytowania z pamięci takich dzieł jak Iliada czy Odyseja. Biblia poprzez zwoje pergaminu doszła w końcu do formy kodeksu. Istotne jest właściwe odczytywanie Biblii i jej wpływu na kulturę ludzką, na rozwój literatury i sztuki. Ujmuje ona całokształt dziejów ludzkich w przedziwną syntezę. Wydarzenia biblijne trzeba odczytywać w ich historycznych proporcjach².

Biblia to jest przede wszystkim Słowo Boże, to jest mowa Boga do człowieka. To jest specjalne pismo, o specjalnej treści, skierowane do wszystkich ludzi, po wszystkie czasy. Jej realizm budzi nie tylko ciekawość czytelników, ale wywiera na nich swoje niezatarte piętno. Przede wszystkim jest to księga, która mówi do człowieka i o człowieku³. To nie jest tylko zwykłe dzieło literackie, choć napisana jest różnymi rodzajami literackimi, które przy czytaniu tej księgi trzeba zawsze mieć na uwadze. To jest księga nad księgami, która zarówno przez swoją treść, jak i formę odbija od pozostałej literatury starożytnego świata. Posługując się opisami różnych wydarzeń, ma na myśli nie tyle same wydarzenia, ile jest zainteresowana ich znaczeniem, zarówno dla teraźniejszości, jak i dla przyszłości. Można nawet powiedzieć, że przede wszystkim interesuje ją przyszłość. Nastawiona jest nie na to, co jest, ale na to co będzie. Cała historia narodu wybranego, z którą spotyka się czytelnik Biblii już od 12 rozdziału księgi

¹ Por. PIUS XII, *Encyklika Divino afflante Spiritu* (30.09.1943), nr 34-35.

² M. WŁOSIŃSKI, *Pedagogická a etická formácia človeka podľa Svätého Písma*, w: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, Ružomberok 2010, s. 54-59.

³ J. KUDASIEWICZ, *Biblia Historia Nauka*, Kraków 1978, s. 19-33.

Rodzaju i która ciągnie się aż po ostatnią księgę Starego Testamentu, jest nie tyle historią powszechną, ile historią religijną i świętą⁴. Stary Testament to przede wszystkim historia zbawienia człowieka, zapowiedziana przez patriarchów, proroków i mędrców Starego, a zrealizowana w Nowym Testamencie przez samego Jezusa Chrystusa⁵. Biblia nastawiona jest na przyszłość i dlatego tak istotny jest w niej katechetyczny realizm w kontekście edukacyjnym. Biblia mówi do dzisiejszego człowieka, bo mówiąc o Abrahamie, przedstawia jego zalety i wady, to mówi do dzisiejszego człowieka, że Abraham uwierzył i Pan poczytał mu to za zasługę (Rdz 15,6)⁶. Wspominając Mojżesza, to czyni ze względu, by dziś tak żyjąc jak Mojżesz, można zasłużyć na podobną ocenę życia, jaką wypowiedziano o nim: „Nie powstał więcej w Izraelu prorok podobny do Mojżesza, który by poznał Pana twarzą w twarz” (Pwt 34,10)⁷. Gdy maluje sylwetkę Dawida, Izajasza czy Jeremiasza, to niczego innego nie pragnie, tylko tego by wszystko co dobre z tych postaci przejąć i skopiować na siebie⁸. Tak czy inaczej cokolwiek Biblia mówi, co opisuje, czym się zachwyca, nad czym boleje, to wszystko czyni z myślą o dzisiejszym człowieku. Słuszność tej tezy potwierdził św. Paweł, gdy w liście do Rzymian powiedział: „Cokolwiek zostało kiedyś napisane, napisane zostało dla naszego pouczenia, abyśmy dzięki cierpliwości i pociesze, jaką niosą Pisma, podtrzymywali naszą nadzieję” (Rz 15,4). Tak więc Biblia jest księgą dla człowieka dzisiejszego, bo wyraźnie w niej widać katechetyczny realizm w kontekście edukacyjnym. Jednak jej systematyczne czytanie powinno być przede wszystkim czytaniem modlitewnym. Biblia i jej czytanie nie może służyć zaspokojeniu ludzkiej ciekawości; ani rozwiązywaniu trudności naukowych, ale musi to być rozmowa z Bogiem, który pośrednio lub bezpośrednio przemawia do człowieka z każdej stronicy czytanego tekstu⁹. Tak czytał Biblię Kościół w pierwszych wiekach, tak czytali Ojcowie Kościoła i pierwsi chrześcijanie, tak też podchodzili do Biblii święci, dla których ona była „apteką lekarstw wszelkich pełną” (św. Antoni Pustelnik). Tam czytający szukali rad i wskazówek, co robić, aby udoskonalić i uświęcić siebie. Wymowna jest postawa Matki Najświętszej, która czytając Pismo Święte i snując refleksje nad różnymi jego scenami,

⁴ A. LÄPPLE, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, Kraków 1977, s. 13-19.

⁵ *Słownik Wiedzy Biblijnej*, Warszawa 1996, s. 592-594.

⁶ M. WŁOSIŃSKI, *Aktualność wartości etycznych patriarchy Abrahama na tle jego czasów*, w: *Etyczna antropologia społeczna wobec nowych wyzwań polskich i europejskich*, Włocławek 2004, s. 11-22.

⁷ EK, t. I, s. 22-23.

⁸ E. DĄBROWSKI, *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, Poznań 1959, s. 9-11.

⁹ T. JELONEK, *Wyjątkowa księga ludzkości*, Kraków 1999, s. 8-9.

zachowywała wszystkie te rzeczy i rozważała je w swoim sercu (Łk 2,19). Dla Niej lektura Biblii była nie tyle przebywaniem sam na sam z Bogiem, ile ścisłym z Nim zjednoczeniem. Modlitewne podejście do Biblii a przede wszystkim rozważanie czytanych perykop sprawia, że nie tyle czyta się Pismo Święte, ile słucha się słowa Bożego i konsekwentnie przechowuje się je w sercu swoim. Wtedy można powiedzieć, że myśli się, czuje i żyje na co dzień Biblią. Dzięki takiej postawie czytający słowo Boże jest zjednoczony z Bogiem, z którym żyje na co dzień i w którego obecności przebywa. Pozostaje istotna zachęta, by modlić się z Biblią i modlić się Biblią. Czytanie wymaga pewnego choćby ogólnego przygotowania¹⁰. Biblia jako księga, która w swoich najstarszych częściach powstała prawie 3 tysiące lat temu, dziś może być dla wielu niezrozumiałą księgą. Z tego też względu jej lektura musi być poprzedzona choćby ogólnymi wiadomościami na temat powstania Pisma Świętego, na temat kanonu Biblii, jej interpretacji, czy też historii tego narodu z którego wyrosła. Człowiek, który pragnie pokochać prawdę, musi ją najpierw poznać umysłem. Poznawanie Biblii, warunków w jakich ona powstała, kraju w którym była pisana, a nawet autorów od których ona pochodzi stanowi warunek bez którego nie można sobie wyobrazić należytego uchwycenia znaczenia i treści słowa Bożego. Należy się liczyć z wykładnią Biblii taką, jaką przekazuje Kościół, który jest jej autentycznym interpretatorem¹¹. Duch Święty jest tak samo w Kościele dziś, jak był w pierwotnym Kościele. Dalej jest obecny w Kościele inspirując przekazywanie nowiny o zbawieniu. Potrzeba przewodnictwa Kościoła, aby właściwie rozumieć Pismo Święte. Kościół rozumie Biblię jako historię zbawienia. Dlatego należy szukać w niej tego, co życie uczyni lżejszym, a nie tego co je skomplikuje i utrudni. Kto czyta Pismo Święte, odkrywa jej katechetyczny realizm i daje Bogu możliwość przemówienia do siebie w sposób żywy, skuteczny i bezpośredni. Takiej mocy, trafności, ani skuteczności nie ma żadne ludzkie słowo, nawet najbardziej świętego człowieka.

Listy św. Pawła mogą służyć jako przykład zdrowej katechetycznej równowagi pomiędzy teoretycznymi rozważaniami o charakterze teologicznym a ich praktycznym zastosowaniem. Wyrażają katechetyczny realizm Biblii. Apostoł na bazie zdrowych rozważań teologicznych snuł praktyczne wnioski w służbie dobra człowieka dotyczące egzystencji danej wspólnoty wiary. Aplauzem są jego słowa: „Dążcie do pokoju ze wszystkimi i do uświęcenia” (Hbr 12,14).

¹⁰ J. PYTEL, *Pozbierajcie pozostałe okruszyny*. Komentarze biblijne, Poznań 1974, s. 477.

¹¹ M. WŁOSIŃSKI, *Etyczne wartości Biblii źródłem przepowiadania*, ZFK 8 (2008) nr 1 (29), s. 26-32.

Katecheza przypomina, że życie w świętości jest przywilejem i wielkim zadaniem. Uświęcenie jest wpisane w naturę życia chrześcijańskiego. Nikt nie rodzi się świętym. Staje się nim natomiast w Chrystusie¹². Człowiek jest włączony w proces uświęcenia, trwający całe ziemskie życie. Uwieńczeniem tego procesu będzie uwielbienie w wiecznej chwale, niczym niezakłócone przebywanie z Bogiem. Uświęcenie odnosi się do całego człowieka. Boże Słowo działa poprzez ludzki umysł, wpływając na całokształt jego życia. Wymowna jest wypowiedź Ozeasza: „miłości chcę, a nie ofiary, poznania Boga, nie całopalen” (Oz 6,6). Uświęcenie ma wypływać z pobożności mającej swój punkt zaczepienia w ustawicznym poznawaniu Boga na bazie objawienia, którego świadectwem jest Pismo Święte¹³. W procesie uświęcenia jest obecny katechetyczny aspekt poznawczy. Rozum i wiara idą w parze chrześcijańskiego życia.

1. Biblia podwaliną cywilizacji

Biblia zawiera przeogromny ładunek prawdy o człowieku. Ma ona w sobie tragizm, nadzieję, piękno i sens. Dostarcza ludzkiemu poznaniu i twórczości obfitego pokarmu. Stąd tak zależnymi od Biblii są literatura i sztuka. Biblia jest podwaliną cywilizacji i kultury. Biblia wnosi wartości nieprzemijające do kultury ludzkiej. Pismo Święte, aby mówić do człowieka, aby być komunikatywne, musiało się stać niejako dzieckiem pośród dzieci i gaworzyć, aby nas zbyt nie oślepić, podobnie jak silną żarówkę trzeba przysłonić kloszem, by nie raziała wzroku. Biblia jest księgą całej ludzkości.

Cywilizacja zachodnia opiera się na trzech podstawach: na myśli greckiej, rzymskiej organizacji i duchowych wartościach Biblii. Najbardziej niezbędna jest trzecia z tych podstaw, bo ona nadaje całości właściwe znaczenie. Biblia podstawę tej cywilizacji określa i stanowi. W miarę jak posłannictwo Biblii ogarnia cały świat, dzięki głębokim wartościom w niej zawartych oraz środkom ekspresji przemawia równie skutecznie do odmiennych umysłowości. Narody Azji i Afryki odnajdują w niej także swego ducha. W Piśmie Świętym są księgi, w których dokonana się synteza ducha greckiego i tradycji hebrajskiej. Biblia, królowa literatury powszechnej, pisana w martwych już dzisiaj

¹² W. J. HARRINGTON, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1982, s. 57-63.

¹³ M. WŁOSIŃSKI, *Katecheza ako teologický poznávací proces v službe dobra človeka*, w: *Systematická teológia v službe dobra človeka, medzinárodná vedecká konferencia Spisské Podhradie*, Ružomberk 2010, s. 43-61.

językach: hebrajskim, greckim i aramejskim wniosła do skarbcza kultury ogólnoludzkiej ogromne wartości.

Kultura – to dobra zdobyte myślą i pracą ludzką w dziedzinie materii i ducha¹⁴. Religia ma tu wielki, niezaprzeczalny wkład. Biblia wzbogaciła i nadal wzbogaca sztukę i naukę. Pod wpływem Biblii pisali swoje arcydzieła: Dante, Milton, Szekspir. Biblię sławią: Goethe, a nawet Nietzsche. Czy bez niej istniałby w literaturze Pascal czy Dostojewski? Średniowieczne misteria religijne Anglii i Hiszpanii tkwią korzeniami w Piśmie Świętym. A przecież lirykę zrodziła pieśń biblijna. Pismo Święte dało jej nie tylko idee, ale wzór, zwłaszcza Dante i Milton sięgali do proroków Starego Testamentu – niezrównanych mistrzów liryki. Uchwycili oni i przekazali echo ich niepowtarzalnej pieśni. Pismo Święte pogłębia swój wpływ na literaturę piękną: Goethe, Hugo. Pod wyraźnym wpływem Biblii są Mickiewicz i Krasiński. Podejmują problematykę biblijną pisarze tej miary, co Mereżkowski, Claudel, Chesterton, Papini, Rostworowski i inni. Mickiewicz w swym *Hymnie na dzień Zwiastowania Maryi* nawiązuje wyraźnie do motywów biblijnych¹⁵. Nie tyle do treści, ile do formy biblijnej nawiązują *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego* Mickiewicza. Krzyżanowski nazywa to dzieło swoistą biblią polską, która ma wykazywać rolę Polski analogiczną do roli Chrystusa. U Słowackiego inspiracje biblijne dochodzą najbardziej do głosu w *Anhellim*, który wyrósł na podłożu Biblii i *Boskiej Komedii* Dantego. Ujejski rozczytywał się w Biblii, na jej tle utworzył cykl *Z melodii biblijnych*, wśród których znajduje się historia Hagar. W tym samym czasie powstał cykl *Ze skarg Jeremiego*, w którym autor ubolewa nad nieszczęściem Ojczyzny w słowach *Chorału*. Sienkiewicz napisał piękną nowelę *Pójdźmy za Nim*, w której nawiązuje do opisu męki i zmartwychwstania Chrystusa, przedstawiając literacką wersję biblijnej opowieści. Biblia wywarła zasadniczy wpływ na całą cywilizację zachodnią. Widać wielki wpływ Biblii na sztukę europejską: malarstwo i rzeźbę (motywy biblijne dominowały w sztuce średniowiecza, renesansu i baroku), muzykę (śpiew gregoriański, utwory: Haendla, Bacha, Mendelssohna), literaturę (apokryfy, literatura i teatr średniowiecza, inspiracja dla poezji barokowej, i romantycznej, w XX w.: Claudel, Steinbeck, Bułhakow). Z dawnej literatury to twórczość: Reja, Kochanowskiego, Skargi, Karpińskiego, z nowszej: Kossak, Dobraczyńskiego, Brandstaettera, Miłosza, Kamieńskiej.

¹⁴ Tenże, *Wpływ Pisma Świętego na kulturę ludzką*, Kat 1 (2000), s. 13-16.

¹⁵ A. MICKIEWICZ, *Pisma poetyczne*, Kraków 1925, s. 41.

Biblia jest natchnieniem dla sztuki. Malarstwo i rzeźba wypowiedziały się najwznieślej w obrazach zaczerpniętych z Biblii. Są olbrzymie galerie obrazów i rzeźb przedstawiających osoby, wydarzenia i idee biblijne. Od momentu, kiedy Duch Boży unosił się nad wodami aż do chwili, kiedy Juda Machabeusz zwiesił głowę Nikanora na murach jerozolimskiego zamku, jako znak jawny ratunku Bożego, od ukazania się Anioła we śnie św. Józefowi i pokłonu mędrców ze Wschodu, aż do błagalnej modlitwy św. Jana na wyspie Patmos: Przyjdź Panie Jezu! Podziwia się dzieła rzeźbiarzy z Chartres, mistrzów mozaik z Rawenny, Michała Anioła, Rembrandta, El Greco, którzy bez Biblii nie byłiby dla nas tym czym są. Któż zliczy wizerunki Chrystusa i Najświętszej Maryi, począwszy od arcydzieła Madonny Sykstyńskiej, aż po niezliczone obrazy, figury i rzeźby. A wawelskie arrasy, przedstawiające biblijne sceny potopu. A *Ostatnia wieczerza* Leonarda da Vinci, przedstawiająca mistrzowsko sytuację po wypowiedzeniu przez Jezusa słów: jeden z was mnie zdradzi.

A muzyka i śpiew. Najwięksi mistrzowie tworzyli swoje arcydzieła pod natchnieniem Biblii. Nikt nie zdoła wykreślić z dorobku kulturalnego dzieł Palestriny (*Improperia, Hodie Christus natus est, Viri Galilei*), Bacha (*Kantaty*), Händla (*Mesjasz*), Betovena (*Mysterium Odkupienia, Missa Solemnis*), Liszta (Oratorium: *Christus, Psalmi*), Mendelsona (Oratoria: *Eliasz, Paweł*), Francka (*Odkupienie, Błogosławieństwa*), Szymanowskiego (*Stabat Mater*). Wszystkie Pasje są muzycznym opracowaniem biblijnego opisu męki Jezusa. Opis stworzenia świata inspirował kompozytorów do tworzenia odpowiednich melodii. Powiedział Krzysztof Penderecki: „wystarczy mieć tylko Pismo Święte, żeby można było pisać. I to jest najważniejszym źródłem mojej inspiracji”. Ludzka myśl filozoficzna czerpie z Biblii bardzo wiele. Jest ona źródłem natchnień estetycznych i kultury. Jest Księgą całej ludzkości.

2. Biblia nadzieją przyszłości

W historii Europy widać ożywiający wpływ Biblii. Chrześcijaństwo nadało kształt Europie, zaszczipiając w niej podstawowe wartości¹⁶. Także współczesna Europa czerpie swe wartości z dziedzictwa chrześcijańskiego.

¹⁶ M. WŁOSIŃSKI, *W Biblii tkwią korzenie Europy*, w: *Polska w integrującej się Europie*, Włocławek 2004, s. 15-34.

Pismo Święte leży u podstaw wychowania religijnego¹⁷ i jest niedościgłe, gdy chodzi o ukazywanie ambiwalencji życia ludzkiego, tzn. jego jasnego i ciemnego oblicza, jego piękna i brzydoty, dobra i zła, łaski i grzechu. Biblia ukazuje tę ciemną stronę życia w świetle wiary, budzi nadzieję i daje gwarancję zwycięstwa nad złem. Europa jest zadaniem, które wypełnić można tylko wówczas, jeśli będzie się czerpać ze źródła nadziei. W Europie jedni upatrują nadzieję, inni dostrzegają w niej raczej zagrażające tendencje. Jedni wskazują na nowe możliwości pokojowego współistnienia narodów, kultur i religii. Są wdzięczni, że dla wielu narodów Europy Środkowej zakończył się długi okres niewoli i cierpienia, który wielu ludzi przyplącało życiu. Jest wśród nich wielu, którzy za wierność wierze oddali swoje życie jako męczennicy. W Europie Środkowej jest osiem państw, co może przypominać ośmiobok starochrześcijańskich kościołów chrzcielnych i baptysteriów, a tym samym chrześcijańskie korzenie, mocą których Europa żyje do dziś ze swoją kulturą. Te baptysteria wskazują, że wiara i chrzest są tym, co otwiera drogę do właściwych źródeł ludzkiej nadziei. Nie odnajduje się ich w idei, lecz nadzieją jest Bóg Biblii. Orędzie Biblii i jej realizm tworzy potężne źródło mocy.

Małe dzieci mogą zrozumieć opowiadania biblijne o Bogu, który jest blisko i daleko, który pomaga, dokonuje wielkich i zadziwiających czynów. Postacie biblijne uczą, jak należy uciekać się do Boga w cierpieniach i w smutku, jak należy Go prosić o pomoc, uwielbiać Go, dziękować Mu za wielkie i liczne dobrodziejstwa, czym jest wiara, a czym niewiara. Właśnie na płaszczyźnie biblijnej dziecko może po raz pierwszy zetknąć się ze zjawiskiem transcendencji Boga – doświadczenia te dochodzą do głosu w życiu biblijnych postaci.

3. Realizm Biblii w katechezie biblijnej

Katecheza jest posługą na rzecz Boga i człowieka. Zadaniem jej jest oświetlać ziemską egzystencję człowieka i pomagać w ten sposób w dojściu do prawdziwego i autentycznego oddania się Bogu we wierze. Aby móc wypełnić zadanie wierności Bogu i człowiekowi, katecheza biblijna przekazuje pogłębioną i rozwiniętą naukę wiary. Formacja katechetyczna chrześcijanina obejmuje całe jego życie. Wprowadzenie w życie wiary dokonuje się na łonie

¹⁷ Tenże, *Biblia w formacji człowieka*, ZFK 7 (2007) nr 2 (26), s. 10-14.

rodziny. Trud rodzinny wspiera katechizacja przedszkolna, a następnie katechizacja szkolna dzieci i młodzieży. Formy katechezy pomagają wierzącemu znaleźć odpowiedź na problemy, które przynosi życie i praca zawodowa. Katecheci uczą tolerancji, szacunku dla innych i ocalania w człowieku tych wartości, które decydują o dalszym życiu, o godności ludzkiej, o szacunku dla samego siebie i innych, wreszcie o miłości. Podstawowe prawa rodziców tworzą ład moralny w rodzinie, domu, ład, który rzutuje na ład moralny społeczeństwa¹⁸.

Katecheza ma swoją tożsamość i inność w odniesieniu do pozostałych szkolnych przedmiotów. Tożsamość, bo prowadzi do modlitewnego osobowego spotkania się z Bogiem. Inność, bo formacyjnie prowadzi do ukształtowania sumienia pewnego, delikatnego i czułego.

Katecheza chcąc wypełnić swoje zadania musi wyjść naprzeciw tym potrzebom¹⁹. Powinna się stać katechezą ewangelizacyjną²⁰. W tak rozumianej katechezie, która jest procesem złożonym, pełnym napięć należy zauważyć następujące momenty:

- Objawienie Boże ma charakter spotkania międzyosobowego. Zatem katecheza nie powinna tylko przekazywać treści Objawienia, ale ma doprowadzić do osobistego dialogu z Bogiem: ma budzić u uczniów odpowiedź wiary. Ma również pomagać w odczytywaniu zadań, jakie Bóg stawia człowiekowi.
- Wizja Kościoła zarysowana w dokumentach soborowych wysuwa na naczelnym miejscu wychowanie właściwej świadomości ludzi Kościoła. Chodzi w tym przypadku nie tyle o teologiczną wiedzę o Kościele, ale bardziej o żywą świadomość przynależności do Kościoła, jako wspólnoty wiary i miłości. Wszyscy chrześcijanie są odpowiedzialni za rozwój Kościoła, są znakiem Boga w świecie i mają współdziałać w budowaniu lepszego świata w oparciu o zasady wiary i podstawowe wartości chrześcijańskie i ogólnoludzkie.
- Trzecim momentem jest kształtowanie odpowiednich postaw i umiejętności. Katecheza powinna ukształtować w uczniach umiejętność myślenia religijnego i wartościowania. Katechizowany powinien umieć stawiać pytania i szukać na nie odpowiedzi w świetle objawienia Bożego. W społeczeństwie,

¹⁸ Tenże, *Pismo Święte i jego wpływ na kulturę*, „Studia Włocławskie” 6 (2003), s. 431-436.

¹⁹ Tenże, *Katecheza biblijna dla ekumenicznego wychowania*, ZFK 8 (2008) nr 4 (32), s. 27-39.

²⁰ Tenże, *Totożność a inakosć katechéz*, w: *Disputationes scientificae Universitatis catholicae in Ružomberok*, Ružomberok, 2011, s. 90-101.

które staje się coraz bardziej pluralistyczne, istnieje potrzeba formowania umiejętności konfrontacji różnych interpretacji sensu życia z wymogami wiary i podejmowania decyzji, dokonywania wyborów zgodnych z wyznaczanymi prawdami wiary i normami moralności.

Do tak rozumianych zadań katecheta nie może poprzestawać na pedagogicznym wymiarze nauczania, musi wchodzić w wymiar ewangeliczny, pogłębiający wiarę. Musi być jednocześnie dobrym nauczycielem i wiarygodnym świadkiem Chrystusa. Trzeba najpierw odkryć przed uczniami teologiczną prawdę o Chrystusie Zbawicielu, prawidłowo ustawić relację „ja – Chrystus” i dopiero na takim fundamencie przekazywać prawdy objawione. Katecheza nie jest dodatkiem do życia, do szkoły, ale jest to ważny czas do rozwoju życia osobowego, duchowego, religijnego i społecznego. Jest ona służbą dla dobra człowieka. Katecheza szkolna musi być otwarta na życie szkoły, ale zarazem związana z życiem parafii²¹. Wobec obojętności wielu katechizowanych na treści religijne katecheza w większym stopniu musi uwzględniać problemy ludzkie i uczyć odpowiedzialności za Kościół. Ma doprowadzić do dojrzałości wiary każdego jej uczestnika, jak również całą wspólnotę.

Poprzez katechizację Kościół dąży do tego, by wiara „embrionalna” uczniów Chrystusa przemieniała się w wiarę dojrzałą, by mogła ona wydać obfite owoce. Katecheza ma karmić wiarę, umacniać tożsamość chrześcijańską, pomagać żyć wartościami Ewangelii w kontekście kultury, która często ignoruje Boga, prowadzi do indyferentyzmu religijnego, ubóstwa rzeczy względne, łudzi perspektywą łatwego szczęścia i kieruje się ideologiami, które w swej istocie sugerują, że człowiek bez pomocy Boga potrafi odróżnić dobro od zła i poradzić sobie z własnym życiem.

Podstawowymi elementami katechezy są: słowo, pamiętka i świadectwo²². Słowo to przekaz wiedzy z zakresu prawd wiary, wyjaśnienie symboli religijnych, refleksja nad objawieniem, wyznawanie wiary chrzcielnej. Pamiętka to wprowadzanie w świat modlitwy i kultu, a także przygotowanie do przyjęcia sakramentów świętych i owocnego przeżywania Eucharystii. Świadectwo to formowanie katechizowanych, by kierowali się w życiu moralnością Ewangelii, by naśladowali słowa i czyny Chrystusa, by uczyli się nowych form świadczenia o Chrystusie i Jego miłości w środowisku rodzinnym, parafialnym, szkolnym,

²¹ Tenże, *Szkolna katecheza w procesie kształcenia i wychowania ucznia w szkole na tle projektu reformy systemu edukacji*, Kat 9 (1998), s. 27-32; tenże, *Szkolna katecheza na tle projektu reformy systemu edukacji*, „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” (1998), s. 119-134.

²² J. BIELAK, *Svätý Otec Ján Pavol II. a jeho vzťah k Slovensku a slovenskej mládeži*, w: *Jan Paweł II orędownik prawdy i nadziei*, Włocławek 2008, s. 193-214.

rówieśniczym, a także w miejscu pracy i sąsiedztwie. Katecheza jest formą porozumiewania się w celu umacniania wiary i kształtowania postaw. Jest to zatem intensywna forma zarówno komunikowania wiary, jak i komunikacji wychowawczej. Komunikacja ze strony katechizujących powinna ułatwiać rozumienie wiary, a także usuwać bariery i wątpliwości w tym względzie. Nie może oddziaływać bezpośrednio na samą wiarę katechizowanych, gdyż wiara jest zawsze związana z działaniem Bożej łaski i z wolną odpowiedzią poszczególnych ludzi na słowo Boże. Katecheza powinna tworzyć optymalne warunki, które ułatwiają przyjęcie łaski wiary, podjęcie trudu nawrócenia, włączenie się w świat Bożej miłości.

Jednym z istotnych celów katechezy jest takie uaktualnianie przekazu wiary, by proponowane treści mogły być łatwo przyswajane przez poszczególne grupy uczestników. Pilnym zadaniem specjalistów z zakresu katechizacji jest poszukiwanie języka i form przekazu dostosowanego do możliwości percepcyjnych dzieci, młodzieży i dorosłych oraz do potrzeb współczesnego człowieka w ogólności²³. Potrzebne są poszukiwania i analizy jeszcze bardziej specjalistyczne, aby dostosować język, argumenty, metody oraz formy przekazu katechetycznego w odniesieniu do specyficznych grup korzystających z katechizacji (intelektualiści, naukowcy, artyści, ale także analfabeci, ludzie z wykształceniem podstawowym, osoby niedorozwinięte, więźniowie, osoby z zaburzeniami psychicznymi i behawioralnymi). Istnieją dwa bardzo istotne warunki, które należy koniecznie respektować w odniesieniu do środków społecznego przekazu wykorzystywanych w ramach katechizacji. Powinny one prezentować wysoki poziom merytoryczny i artystyczny, a jednocześnie muszą w pełni respektować treść objawienia oraz nauczanie Magisterium Kościoła. Dojrzałe wykorzystanie środków społecznego przekazu może skutecznie pomagać katechizowanym w aktywnym słuchaniu słowa Bożego oraz w osobistym angażowaniu się w służbę na rzecz bliźniego. Katecheza powinna promować chrześcijańską kulturę porozumiewania, która polega na integracji dwóch aspektów: przekazywania prawdy i tworzenia wspólnoty. Jeden aspekt nie jest możliwy bez drugiego. Integralny przekaz prawd wiary może dokonywać się tylko w kontekście prawdziwego spotkania.

Biblia ze swym nastawieniem teologicznym rozpatruje człowieka tylko w jego powiązaniu z Bogiem, którego jest obrazem. Postrzeganie wiary jako daru udzielonego ludziom przez Boga nikogo nie zwalnia z poszukiwania nowych dróg, nowych możliwości otwierania się na jej przyjęcie. Warto zmierzyć się z pytaniem

²³ Por. M. WŁOSIŃSKI, *Włocławskie przesłanie Jana Pawła II do polskiej szkoły*, „Zeszyty Naukowe WSHE – Nauki Pedagogiczne” XXVII (2009) nr 8, s. 21-35.

o możliwości nowego ujęcia katechezy, rozumianej jako komunikacja wiary. Inspiracją i uzasadnieniem badań nad przekazem zbawczego orędzia, jest *Dyrektorium* ogólne o katechizacji i *Katechizm Kościoła Katolickiego*, w którym jest ogromna recepcja Pisma Świętego. W tych dokumentach jest zachęta do poszukiwania refleksji nad rolą katechezy w rozwoju życia wiarą. Efektem takich przemyśleń jest nowe spojrzenie i rozumienie katechezy w połączeniu z wartościami etycznymi. Uwarunkowania bowiem społeczno-kulturowe historycznie wpływały na kształt katechezy. Jednak w ciągu wieków widać ewolucję myśli katechetycznej. Benedykt XVI w dniu 28.06.2005 r., przekazał *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Jest ono cztery razy krótsze niż cały Katechizm i stanowi jego streszczenie²⁴. W Kompendium jest to, w co Kościół wierzy, natomiast w samym Katechizmie jest uzasadnienie tej wiary. Kompendium to jedyna w swoim rodzaju synteza wiary katolickiej, której bardzo pragnął Jan Paweł II, a którą zrealizował Benedykt XVI. Kompendium z odwagą podejmuje wielkie problemy współczesności, odwołując się do rozwoju nauk, roli sumienia oraz praw człowieka. Dzieło to jest aktualnym, pewnym i solidnym sposobem ukazania wiary chrześcijańskiej dzisiaj – przyjmując jakby formę dialogu między mistrzem a uczniem.

Podstawowym elementem chrześcijańskiej katechezy jest duch wiary. Jest ona duszą katechezy, inspirującą cały wysiłek pedagogiczny w nauczaniu religii. Z drugiej strony katecheza, jako jedna z form przekazu Objawienia w Kościele, musi dostosowywać swoje treści i metody do struktury właściwej temu przekazywaniu, która polega na nierozzerwalnym związku pomiędzy Pismem Świętym, Tradycją i Magisterium.

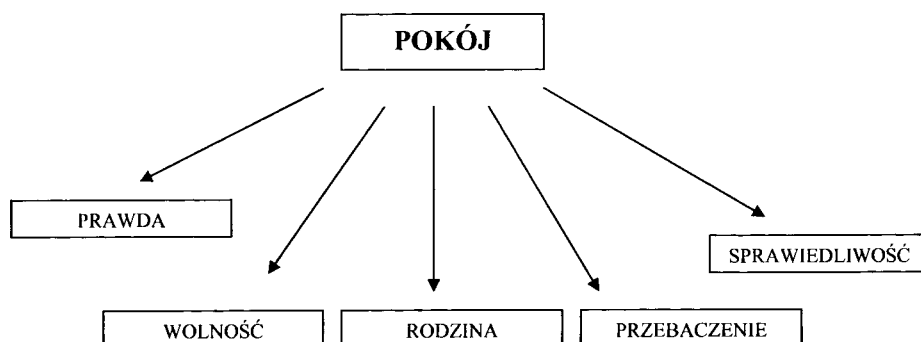
4. Katecheza ewangelizacyjną posługą Kościoła

Potrzebą serca jest poznawanie Biblii, aby patrząc na zakłète w obrazie czy rzeźbie piękno, ujrzeć piękno Stwórcy. Aby słuchając natchnionych tonów mistrzów melodii, usłyszeć także Słowa Boże. Jednak nikt z ludzi nie jest w stanie zgłębić Biblii do końca. Biblia jest żywołem bez dna. Biblia przekracza bariery kulturowe i językowe, bo niesie orędzie, skierowane wprost do serca człowieka. Prawdziwych wartości nie trzeba reklamować, nie można też do nich dotrzeć z pominięciem Bożego prawa, nie niszczy ich szyderstwo, kpina ani krytyka. One trwają i wydają owoce.

²⁴ KomKKK.

Biblia nie tylko głosi chwałę Boga w stworzeniu, ale również ukazuje, jak bardzo Bóg pragnie dzielić się z ludźmi swoją chwałą, pokojem i dobrocią. On wciąż widzi w człowieku to, co bardzo dobre. Wciąż dostrzega piękno i misterność, z jaką go stworzył. Bóg patrzy w serce człowieka i widzi w nim pragnienie czystości, miłości i pokoju, które zaszczerpił od początku. Wnikliwie, z rozwagą ukazuje wiodące wartości: wiarę, modlitwę i mądrość. Zachęca, by pozostać zgodnym z głosem swego sumienia i wносить wszędzie pokój. Dialog człowieka z Bogiem i ludźmi wyznacza drogę ku głębszemu, pełniejszemu wzajemnemu poznaniu się i zrozumieniu²⁵. Biblia wskazuje jak pielęgnować nadzieję, by jej nie stracić, by w jakimś trudnym momencie nie poddać się zniechęceniu, beznadziei, a w końcu rozpacz. Radzi ją ciągle na nowo rozbudzać i odnawiać. Nadzieja potrzebuje twórczego zaangażowania się człowieka w proces jej budzenia, kształtowania. Jeśli w sumieniu panuje porządek, to znaczy: każda rzecz jest na właściwym miejscu, a więc Bóg zawsze na pierwszym, a inne zgodnie z właściwą im hierarchią wartości, to wtedy człowiek ma pokój, a za pokojem przyjdzie radość. Wierność korzeniom jest zawsze twórcza, gotowa do pójścia w głąb, otwarta na nowe wyzwania, wrażliwa na znaki czasu. Wierność korzeniom oznacza nade wszystko umiejętność budowania organicznej więzi między odwiecznymi wartościami, które tyle razy sprawdziły się w historii biblijnej a wyzwaniami katechetycznymi świata kolejnych pokoleń. Korzystanie z darów Boga, wola osobistej przemiany życia i kształtowanie go w duchu wartości przyczynia się do poprawy międzyludzkich relacji. Istotna jest rola prawdziwego sumienia i wartość pokoju. Wiara, modlitwa i mądrość stanowią wiodące wartości katechetyczne Biblii, która prowadzi człowieka drogą cywilizacji miłości, ku epoce pokoju. Biblia jest jak wieża, z której roztacza się widok na otaczający świat. Dlatego Księgi Biblii w swoim realizmie ustawicznie są nadzieją ludzkości, wskazując na istotne w życiu wartości. Wiara przemienia człowieka w silnego i staje się źródłem siły do pracy. Biblia jest apelem Boga, aby słowo pojednania stało się i w dzisiejszym człowieku czynem. Biblia jest księgą wielkiego realizmu i nadziei. Pismo Święte przypomina, że pokój polega na opanowaniu własnych sił, by promieniować miłością nawet do wrogów. Podkreśla, że pokój jest więzią istotną między ludźmi i harmonią z Bogiem, z otoczeniem, z samym sobą. Można przesłanie katechetycznego realizmu Biblii w trosce o pokój wyrazić za pomocą wykresu:

²⁵ M. WŁOSIŃSKI, *Katecheza ewangelizacyjną posługą Kościoła*, ZFK 11 (2011) nr 4 (44), s. 43-51.

POKÓJ BUDUJĄ	POKÓJ NISZCZĄ
Miłość	Kłamstwo
Sprawiedliwość	Agresja
Przebaczenie	Niesprawiedliwość
Prawda	Egoizm
Modlitwa	Konflikty

To, co stare, często bywa wrogiem nowego nie dlatego, by nie cenilo tego, co nowe, ale w obawie przed trudem przebudowy tego, co stare. Biblia jako taka wzywa człowieka do przebudowy życia według wzoru Stwórcy: na obraz Boży. Istotny jest czas głębszej refleksji nad izolacją, jaka pokrywa ludzkie serce; czas ożywienia wiary, czyli usunięcia izolacji i podłączenia do źródła ożywczej mocy. Od opowiedzenia się po stronie Boga zależy bardzo wiele. Człowiek patrzy na to, co widoczne dla oczu, Bóg natomiast patrzy na serce. Sprawiedliwie osądzić człowieka może jedynie Bóg, znawca jego serca. Boga interesuje serce – jego piękno, wrażliwość na dobro, mądrość i stopień miłości. Szczególne znaczenie w ocenie ludzkiego serca ma jego sprawiedliwość. Chodzi tu o właściwe odniesienie zarówno do Boga, jak i ludzi, o przestrzeganie praw Boga i ludzi, o to, by nigdy nikogo nie skrzywdzić. Wartość sprawiedliwości jest wymierna. Naruszenie praw Boga lub człowieka jest sprawdzalne. W dziedzinie sprawiedliwości łatwo można dostrzec każde bezprawie. Nagrodą za sprawiedliwość jest przede wszystkim pokój. Serce jeśli jest nastawione na Boga, odbija Jego dobroć i ktokolwiek w nie spojrzy, jest oczarowany jego pięknem. Ważne, by każdy ludzki czyn i myśl świadczyły o umiłowaniu sprawiedliwości. To stanowi fundament pokoju. Człowiek staje wobec samego siebie, swojej natury, swoich planów życiowych, osobistych i społecznych, wobec problemu korzystania ze swej wolności. W ostatecznej analizie, kiedy człowiek pyta o pokój, musi równocześnie zapytać

siebie o sens i uwarunkowanie własnej egzystencji, osobistej i wspólnotowej. Pokój jest wynikiem dynamizmu wolnej woli ludzkiej, kierującej się rozumem, ku dobru wspólnemu, które osiąga się w prawdzie, sprawiedliwości i miłości. Ten porządek intelektualny i etyczny opiera się na decyzji ludzkiego sumienia w poszukiwaniu harmonii we wzajemnych stosunkach, w poszanowaniu powszechnej sprawiedliwości dla wszystkich, a więc w poszanowaniu fundamentalnych praw ludzkich, właściwych każdemu człowiekowi. Pokój pochodzi od Boga, jako swego źródła i jest darem Boga. Biorąc w posiadanie bogactwa i zasoby świata przetworzone przez geniusz ludzki człowiek spotyka się z faktem podstawowego obdarowania przez naturę, czyli w ostateczności przez Stwórcę. W ludzkim sercu drzemią skłonności do agresji, do panowania, do manipulowania innymi; Bóg powierzył pokój ludziom. Pismo Święte żarliwie uczy błagać o pokój a w licznych psalmach i księgach wyraża prośbę o pokój. Znaczący więc jest katechetyczny realizm Biblii w kontekście edukacyjnym.